

Ook wie achter onderzoekers en hun theorieën aanloopt, blijft zelf verantwoordelijk

de slag' (Westhoff, 2006, p. 15). Ik kan dat nergens lezen in het ERK, waar Westhoff zich op beroept, en ik zie dat late tijdstip niet in tweedetaalverwervingsonderzoek onderbouwd (Westhoff geeft ook geen verwijzingen) en zie die 'creatieve' omgang met de doeltaal veel eerder beginnen (Kwakernaak, 2007a, 2007b).

'Where the first language learner starts with large and complex strings, and never breaks them down any more than necessary, the post-childhood second language learner is starting with small units and trying to build them up. Phrases and clauses may be what learners encounter in their input material, but what they notice and deal with are words and how they can be glued together' (Wray, 2002, p. 206). De leerling ervaart dus ook meteen de noodzaak om, bewust of onbewust, een grammaticaal systeem voor die taal te ontwikkelen, en daar gaat hij vrijwel meteen mee aan de slag.

Deze theorie is voor mij aanzienlijk plausibeler en beter onderbouwd dan die van Westhoff, die Wrays werk niet noemt. Wray differentieert overigens naar types boodschappen. Voor de boodschap achter 'Dat zie ik niet zitten' is deze uitdrukking handig, maar bijvoorbeeld om uit te leggen wat volgens mij een beter idee is en waarom staat zo'n pasklare formule niet ter beschikking. Er zal ook gedifferentieerd moeten worden naar taalleertypes: communicatief georiënteerde, die vaste formules snel oppikken, tegenover taalgerichte, die primair structuur zoeken, en naar leeromgeving, bijvoorbeeld communicatieve praktijk of school.

Zeker is dat veel vreemdetaalleerders op school neigen tot een 'synthetische' woord-voor-woordbenadering. Ik denk niet dat het vto daarin mee moet gaan met een eenzijdige 'blokkendoos'-aanpak en een overdaad aan grammaticaregels. In een behoorlijk lange beginfase hebben leerlingen het meest aan woorden. Het vto moet zeker niet alleen op losse woorden focussen, maar goed uitzoeken welke chunks nuttig zijn, zowel met het oog op communicatieve behoeften als op de toekomstige grammaticale ontwikkeling van leerlingen.

Maar het grammaticale verwervingsproces van de leerling mag niet genegeerd worden. Het vto zou dat vanaf het begin zo adequaat mogelijk moeten bevorderen en sturen, zonder het te forceren. Grammaticaonderwijs zou niet, zoals gebruikelijk, voornamelijk of alleen met het oog op productie gegeven moeten worden, maar zou bij receptie moeten beginnen: leerlingen zouden systematisch(er) op zorgvuldig geselecteerde grammaticale verschijnselen in lees- en luisterteksten geattendeerd moeten worden. De gebruikelijke lees- en luistervaardigheidsdidactiek is behoorlijk 'taalbad'-achtig in

contrast met de sterk 'synthetische' aanpak van schrijven en spreken. Die kloof kan overbrugd worden.

Theorie en praktijk

Wat praktisch gebeurt in de klas is maar voor een klein deel onderbouwd door harde resultaten van empirisch wetenschappelijk onderzoek. Veel belangrijker zijn onderwijstradities, institutionele beperkingen van de school en daardoor beïnvloede opvattingen over hoe een vreemde taal op school geleerd kan of moet worden. Theorieën uit een wetenschappelijk circuit zijn relevant voor de discussie, maar niet per definitie doorslaggevender argumenten voor didactische vernieuwingen dan andere goed doordachte en onderbouwde overwegingen. Onderwijsvernieuwers die zich alleen beroepen op en zich verschuilen achter 'de huidige stand van het onderzoek', bedrijven kluitjesvoetbal. Ook wie achter onderzoekers en hun theorieën aanloopt, blijft zelf verantwoordelijk. ■

LITERATUUR

- DeKeyser, R. (2007). *Practice in a second language. Perspectives from applied linguistics and cognitive psychology*. New York: CUP.
- Ellis, N. (1993). Rules and instances in foreign language learning. Interaction of implicit and explicit language. *European Journal of Cognitive Psychology*, 5, 289-319.
- Ellis, R., Loewen, S., & Erlam, R. (2006). Implicit and explicit corrective feedback and the acquisition of L2 grammar. *Studies in Second Language Acquisition*, 28, 339-368.
- Klapper, J., & Rees, J. (2003). Reviewing the case for explicit grammar instruction in the university foreign language learning context. *Language Teaching Research*, 7(3), 285-314.
- Krashen, S. (1981). *Second language learning and second language acquisition*. Oxford: Pergamon.
- Krashen, S. (1982). *Principles and practice in second language acquisition*. Oxford: Pergamon.
- Kwakernaak, E. (2007a). Grammatica en het ERK. Repliek 1 op Westhoff: 'Eigen inhoud eerst'. *Levende Talen Magazine*, 94(4), 8-10.
- Kwakernaak, E. (2007b). Grammatica en chunks. Repliek 2 op Westhoff: 'Eigen inhoud eerst'. *Levende Talen Magazine*, 94(5), 15-17.
- Norris, J., & Ortega, L. (2000). Effectiveness of L2 instruction. A research synthesis and quantitative meta-analysis. *Language Learning*, 50(3), 417-528.
- Randall, M. (2007). *Memory, psychology and second language learning*. Amsterdam: Benjamins.
- Westhoff, G. (2006). Eigen inhoud eerst. Grammaticale regelkennis en het ERK. Deel 1: Inzichten uit de taalverwervingstheorie. *Levende Talen Magazine*, 93(8), 14-17.
- Westhoff, G. (2007a). Eigen inhoud eerst. Grammaticale regelkennis en het ERK. Deel 2: De ontwikkeling van vormbewustzijn: van chunks naar regels. *Levende Talen Magazine*, 94(1), 8-11.
- Westhoff, G. (2007b). Eigen inhoud eerst. Grammaticale regelkennis en het ERK. Deel 3: Implicaties voor de praktijk. *Levende Talen Magazine*, 94(3), 10-13.
- Westhoff, G. (2007c). Grammatica en het ERK (vervolg). Reactie op de repliek van Kwakernaak. *Levende Talen Magazine*, 94(5), 18.
- Wray, A. (2002). *Formulaic language and the lexicon*. Cambridge: CUP.

Locaties en PowerPointpresentatie simultaan in beeld. Foto: J. Blom

VIDEOCONFERENCING IN HET VOORTGEZET ONDERWIJS

Een serieus alternatief voor de gewone les

Videoconferencing (vc) is het rechtstreeks en interactief communiceren met beeld en geluid tussen twee (of meer) locaties met een videoset: een camera, een (tv-) scherm en een microfoon. Vc maakt het mogelijk dat scholen op grotere afstanden live gegevens met elkaar kunnen uitwisselen. De technische stand van zaken van internet en apparatuur is tegenwoordig van zo'n kwaliteit dat de uitzendingen qua beeld en geluid (en bedieningsgemak) bijna niet meer onderdoen voor normale televisie. CSG Dockingcollege in Dokkum en CSG Bogerman in Sneek pionieren hiermee voor het vak Fries. Reitze Jonkman, docent aan de laatstgenoemde school, schrijft over de (on)mogelijkheden van dit relatief nieuwe medium, ook voor andere talen.

Reitze J. Jonkman

Sinds herfst 2006 geef ik les aan een groep vmbo-leerlingen die Fries in het examenpakket hebben gekozen. Op zichzelf niet zo opmerkelijk, ware het niet dat zij verspreid zitten over drie locaties in het Friese merengebied: Bogerman Sneek, Bogerman Koudum en CSG Gaasterland in Balk, dat ook deel uitmaakt van de Stichting voor Christelijk Voorgezet Onderwijs in Zuid-West Fryslân. Deze stichting streeft ernaar het aanbod van vakken op de kleinere locaties zo gevarieerd

mogelijk te houden. De groepsgrootte is daarbij echter vaak de beperkende factor. Deze beperking kan worden opgeheven door kleine groepjes op verschillende locaties door middel van videoconferencing (vc) met elkaar te verbinden. Er hoeven niet verschillende lessen op verschillende plaatsen en tijden te worden gegeven en reisafstand en -tijd worden beperkt. Het gebruik van dit medium bij het vak Fries wordt met het project EduFrysk van de provincie Fryslân gestimuleerd.

Mijn ervaring met een teleles is dat je als docent bij het aanbieden van de leerstof en de interactie tussen

DE OPSTELLING VAN DE GROEPJES

Het optimaal bereiken van de leerlingen op de verschillende locaties heeft ook gevolgen voor de inrichting van de locaties. Hierbij gaat het niet alleen om de plaatsing van de camera, microfoon en het scherm. De plaats van de docent en de leerlingen moet tevens doordacht worden. Er zijn verschillende mogelijkheden.

DE AUTOBUSOPSTELLING

De docent staat frontaal voor de groep op zijn eigen locatie en deze opstelling wordt zo goed mogelijk in beeld gebracht. Ook de andere groep(en) zit(ten) in rijen achter elkaar opgesteld. Voor een zo optimaal contact tussen docent én groepen dienen er dan twee camera's (en meerdere microfoons) opgesteld te worden op de centrale locatie en een op de andere locatie(s), dat wil zeggen op de centrale locatie een gericht op de docent (doceerinstelling) en op alle locaties een gericht op de groep (groepsinstelling). Het scherm staat voor de groep (en voor de docent achter zich) opgesteld. De docent is voor alle groepen duidelijk zichtbaar, maar de groep(en) op afstand is/zijn dat niet voor de docent. De aandacht is in zijn geheel gericht op de eigen groep. De groepen kunnen elkaar – in een totaalshot – ook zien. Van deze opstelling zal gebruik worden gemaakt als de groepen relatief groot zijn (meer dan acht tot tien leerlingen) en er veel frontaal les wordt gegeven. (Illustratie: Leo van der Lei.)

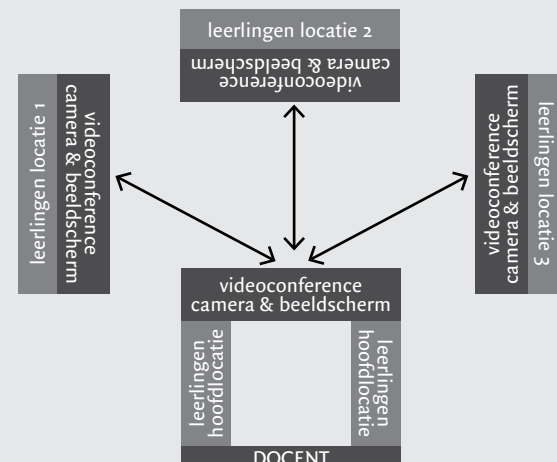

docent en leerlingen terdege rekening moet houden met de speciale aspecten van dit type les. Het lesgeven door middel van vc veroorzaakt door een kleinere zichtbaarheid en de vertraging in het audiosignaal namelijk een grotere geremdheid bij de leerlingen. Zij reageren door het 'afstandelijke' medium anders op de (centrale) docent en de andere leerlingen. De opdracht van de docent is dat hij zijn didactiek zo vormgeeft dat zowel de fysiek in zijn lokaal aanwezige leerlingen als ook de leerlingen op afstand zich in een groep opgenomen voelen. De eerstgenoemden moeten niet het gevoel krijgen dat ze minder bij de klas horen dan de lijfelijk aanwezigen en de laatstgenoemden moeten op hun beurt niet het gevoel krijgen dat de leerlingen op afstand een beletsel zijn voor een directe interactie met de docent.

Om de zichtbaarheid van de leerlingen en de docent te vergroten kan met behulp van de afstandsbediening

DE U/V-OPSTELLING

De docent neemt plaats tussen de leerlingen in die hij schuin links en rechts van zich heeft opgesteld in de vorm van een u of v (u/v-opstelling). Hijzelf zit in de punt van de u/v en kan de leerlingen aan beide zijden aankijken. De ene camera is tegenover de docent en de groep geplaatst, boven of onder het scherm. Ook de leerlingen op de andere locaties kunnen in een u/v-opstelling worden gezet, indien nodig. De microfoon staat middenin de groep opgesteld. Deze opstelling is geschikt voor kleinere groepen (minder dan acht tot tien leerlingen). De docent kan bij frontaal doceren de groep op de eigen locatie deels aankijken en is op de andere locatie(s) tegelijkertijd zichtbaar. Bij discussies kan er door middel van de presets op de afstandsbediening snel van spreker gewisseld worden. (Illustratie: Francine Behnen.)

– op alle verbonden locaties – gevarieerd worden tussen een totaalshot van de hele groep en een close-up van een individuele leerling of de docent. Het totaalshot en de close-ups kunnen op de afstandsbediening gefixeerd worden, zodat er zo weinig mogelijk afleiding is door handmatig in- en uitzoomen. Ik laat de leerlingen wel beurtelings assisteren bij deze taak. Het mes snijdt dan aan twee kanten: ik kan me beperken tot het eigenlijke lesgeven en de dienstdoende leerling is beter betrokken bij de interactie tussen de deelnemers. Het spreekt voor zich dat de docent bij de leeronderwijssituatie nadenkt over een optimale inzet van dit middel.

Variatie

Naast de 'talking heads' van docent en leerlingen is het goed door een PowerPointpresentatie op een laptop of op een digitaal bord geschreven tekst aan te bieden. De

NETIQUETTE

Een duidelijke etiquette voor het gedrag in de klas via internet, de zogenaamde netiquette, kan de leerlingen bewust maken van de extra zorg die hiervoor nodig is bij de teleles. **STEM** – Spreek duidelijk, luid genoeg voor een gewone situatie en langzaam genoeg om gemakkelijk verstaanbaar te zijn. Denk eraan dat er vertraging in de geluidsoverdracht zit. Kijk afwisselend in de camera en naar de leerlingen rondom je.

LAWAAI – Zorg ervoor dat het gewone geroezemoes in een klaslokaal tot een minimum wordt beperkt.

INTERRUPTIES – Spreek af óf en hoe interrupties door leerlingen gemaakt kunnen worden. Vanwege de vertraagde geluidsoverdracht is het moeilijk verbaal de aandacht van de docent te trekken, wel door bijvoorbeeld handopsteken. Ook kan afgesproken worden dat er na de spreekbeurt van de docent gelegenheid is voor vragen en opmerkingen.

ZICHTBAARHEID OP DE CAMERA – Maak duidelijk dat met de camera wordt ingezoomd op de sprekende persoon, zodat ook de andere locaties een duidelijk zicht op de spreker hebben. Laat het inzoomen eventueel (per toerbeurt) door leerlingen doen.

Bewerking van <www.dz61.k12.id.us/VcIng/classroom/behavior.htm>.

geprojecteerde tekst vult de vluchtiger gesproken boodschap aan en kan eventuele storing in het audiosignaal compenseren.

Ook plaatjes en filmpjes kunnen via dit medium voor variatie in de les zorgen. Het gebruik hiervan hoeft zich niet tot de centrale docent te beperken; leerlingen op de verschillende locaties kunnen een presentatie op een dergelijke manier uitvoeren. De voorbereidingstijd op de les verdubbelde wel in vergelijking met deze tijd voor een gewone les door het maken van een PowerPoint en dergelijke zaken.

Mijn belangrijkste taak als docent is het gestructureerd bevorderen van interactie docent-leerlingen en leerlingen onderling, omdat hier het medium ook beperkingen heeft. De docent kan als een voorzitter door spreekbeurten aan leerlingen (afwisselend) op de verschillende locaties te geven reacties uitlokken. Het met de naam aanspreken voorkomt dat de deelnemers in een discussie vanwege de vertraging in het geluid door elkaar heen gaan spreken. De individuele leerling krijgt expliciet de ruimte zich tot de klas als geheel te richten. Tegelijkertijd kan de leerling die aan het woord is met een close-up bij de anderen in beeld worden gebracht. Het aandeel van de leerling in de interactie kun je nog vergroten door de leerling zelf spreekbeurten te laten verdelen. Ook het gestructureerd spreektijd geven aan leerlingen voor een praatje of een presentatie kan helpen de spreekdrempel zo laag mogelijk te maken.

Aanvullende mogelijkheden

Bij vc kan natuurlijk worden volstaan met de telelessen. Voor de groepsvorming van leerlingen op verschillende locaties is het echter aan te bevelen hen ook meerdere keren in het schooljaar fysiek bij elkaar te brengen voor een lesactiviteit (of een sociaal gebeuren). Sterk aanbevolen is dit meteen bij de start van het schooljaar te doen. Dan kunnen meteen ook de technische onderdelen van vc worden geïnstrueerd en geoefend.

Naast deze lessen is het goed extra contactmogelijkheden voor de leerlingen te organiseren waarin individuele vragen via de e-mail aan de docent kunnen worden gesteld. De centrale docent moet binnen een afgesproken tijd de mail beantwoorden. In een begeleidingsuur op de locaties – bijvoorbeeld in een keuzewerktijd – kan een surveillerende docent (met vakbevoegdheid) op de betreffende locatie voorkomende vragen van de leerlingen direct beantwoorden. De surveillant hoeft niets voor te bereiden, want de centrale docent is verantwoordelijk voor de opgegeven stof. De leerlingen kunnen opdrachten via de elektronische leeromgeving (elo) van de school opsturen naar de centrale docent. Deze geeft hier feedback op. Ook toetsen kunnen via de elo worden afgenomen; de centrale docent beoordeelt en becijfert. De inhoud van de vc-lessen in de vorm van PowerPointpresentaties kunnen in het digitale vaklokaal nog eens bekeken worden. Hier is tevens plaats voor het pta, de studiewijzer, huiswerk, linken naar bruikbare webstekken, enzovoort.

Mijn persoonlijke evaluatie is dat er met de bovengeschreven opzet van vc goed les te geven is. Uit een klein vergelijkend onderzoek met betrekking tot spelling en schrijfvaardigheid kwam naar voren dat de prestaties van mijn leerlingen niet onderdeden voor die van 4tg-leerlingen Fries op een andere school. Natuurlijk zullen lessen met de lijfelijke aanwezigheid van de docent in de klas een gemakkelijker interactie mogelijk maken tussen leerlingen en docent, maar de huidige apparatuur van een videoset benadert deze natuurlijke toestand redelijk. Vc in het voortgezet onderwijs is daarom een serieus alternatief voor de gewone les. ■

MEER INFORMATIE

EduFryskproject: <www.youtube.com/watch?v=wB5AlpCKYs8&feature=related>, <www.edufrysk.nl>.

CSG Comenius in Leeuwarden e.a. met CSG Bogerman in Sneek. (2008). *Handleiding Videoconfereren; stappenplan: van inzicht naar uitzending*.

Leeuwarden: Project Minderheidstalen.

Surfnetkennissnetproject: <www.surfnetkennissnetproject.nl/breedbandscholen/videoportretten> (ook dvd *De leerlingen vinden het geweldig; inspiratiefilm breedbandscholen*, Surfnet/Kennisnet Innovatieprogramma 2008).

Videoconferencing Cookbook, <www.vide.net/cookbook/cookbook.en>.